

טנא פירות העמל

לקט מאמרותיו של
הרב זאב שטיינמן

רעיונות וקישורים בדרוש
על פרשת ויקהל

מכון חו"ל טנא פירות העמל

טל. 052-7620949

לדרשות הקדשות וכל ענין:

tenepietrotheamal@gmail.com

עסק התורה ביום השבת

וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אֵתֶם, שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָחִיהָ לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שְׁבִתוֹן לַה' וגו' (שמות לה. א-ב).

תָּנִי רַבִּי שְׁמֵעוֹן בֶּן יוֹחָאי (בראשית רבה פרשה יא ח) אָמְרָה שַׁבַּת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם לְבַלֵּן יֵשׁ בָּן זֶה וְלִי אֵין בֶּן זֶה, אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל הִיא בֶּן זֶה וְזֶה טַעֲנַת הַשַּׁבַּת הִתְנָה כַּבְּתִיחַת דְּבָרֵי הַמִּדְרָשׁ שֶׁם לְחַד בְּשַׁבְּתָא תְּרִי בְּשַׁבְּתָא לְתַלְתָּא בְּשַׁבְּתָא אַרְבַּעַתָּא בְּשַׁבְּתָא לְחֻמְשָׁא בְּשַׁבְּתָא עֲרוּבַתָּא, שַׁבְּתָא לִית לָהּ בֶּן זֶה, וּבְשִׁיחֻת מוֹסֵר לַהֲגִרָ"ח קִמִּיל (אמרי חיים תשס"ז עמוד שמו) בִּיָּאֵר עַל פִּי שֶׁרַב אַחָא בַר יַעֲקֹב זִיזְף וּפְרַע (עִידוּבִין סה ע"א) וּפִי' רַש"י שֶׁהִיא קוֹבַע לֹא לִשְׁנוֹת כֵּךְ וְכֵךְ פְּרָקִים בַּיּוֹם וְהִיא רִגִּיל לַעֲסוֹק בַּיּוֹם וּפְעָמִים שֶׁהִיא טְרוּד בַּמְּזוֹנוֹתַי בַּיּוֹם וּפּוֹרַע קְבִיעוֹת עֵתוֹ בַּלִּילָה וּמִבּוֹאֵר שֶׁשִּׁיךְ לַהֲשִׁלִּים אֶת קְבִיעַת הָעֵתִים לַתּוֹרָה שֶׁנַּחֲסְרָה לַהֲאָדָם, וְהָגַם שִׁישׁ בְּזֶה חִידוּשׁ שֶׁהָרִי בַּיּוֹם הַמַּחֲרֵת יֵשׁ לֹא אֶת הַקְּבִיעוֹת שֶׁל מַחֲרָה (וּכְבִּכְתִּיבַת חִידוּשֵׁי תּוֹרָה בַּחֹל הַמּוֹעֵד שֶׁבִּשְׁרָע אִרְ"ח סִימָן תַּקֻּמָּה סְעִיף ט' אִם שָׁמַע דְּבַר חִידוּשׁ מִתַּר לְבָתְּבוּ בְּדִי שְׁלֵא יִשְׁכַּח וּבַמִּשְׁנָה בְּרוּרָה ס"ק מ"ז שֶׁאֵפִילוּ בְּלֹא טַעַם שִׁכַּחַת כִּיּוֹן שֶׁבִּכַּל עַת וּרְגַע מוֹטֵל עַל הָאָדָם לַעֲמוֹל בַּתּוֹרָה וּלְחַדֵּשׁ בָּהּ כִּפִּי יוֹכֵלֶתוּ אֵין שִׁיךְ לִימֹר יִמְתִּין אַחֵר יוֹם טוֹב וְאִזּוּ יִכְתּוּב הַחִידוּשׁ, דֹּאֲתוּ זִמְנָא יִהְיֶה עָלֵינוּ חַיִּיב אַחֵר לְחַדֵּשׁ חִידוּשֵׁים אַחֲרִים וְכו', ע"כ, וְאִם מִשְׁלִים הַיּוֹם אֶת קְבִיעוֹתָהּ שֶׁהַחֲסִיד מֵאֲתָמוּל הָרִי זֶה הַשְׁלָמָה וְלֹא מִקְבִּיעוֹת עֵתִים שֶׁמַּעֲלָתָה גְדוּלָּה עֵינָא בְּפִלֵּא יוֹעֵץ עֶרֶךְ קְבִיעוֹת), וְזֶהוּ שֶׁשַּׁבַּת בָּאָה בַּטַּעֲנָה לִפְנֵי הַקַּב"ה שֶׁלַּחֲסִרוֹן לִימוּד שֶׁל כָּל יוֹם יִיתְכַּן הַשְׁלָמָה עַל יָדֵי

הַשְׁתַּדְּלוּת וְהַתְּאֻמָּצוֹת יִתִּירָה בַּיּוֹם הַמַּחֲרֵת, אֵךְ חֲסִרוֹן חוֹבַת עֵסֶק הַתּוֹרָה בַּשַּׁבַּת אֵין שִׁיךְ לַהֲשִׁלִּים בַּיּוֹם אַחֵר וְאִם כְּשִׁלּוּמֵי תּוֹרָה בַּשַּׁבַּת הָרִי קֶשֶׁה לְמַלֵּא אֶת חוֹבַת חֲשִׁיבוֹת וְאִיכוֹת לִימוּד הַתּוֹרָה הַנִּדְרָשׁ מֵהָאָדָם בַּיּוֹם זֶה כִּידוּעַ, וְלִכְּנָן בָּאָה הַשַּׁבַּת בַּטַּעֲנָה כִּיִּצֵּד יִהְיֶה אֲפֻשֶׁר לְמַלֵּא וְלַהֲשִׁלִּים אֶת הַנִּדְרָשׁ מֵהָאָדָם בַּלִּימוּד הַתּוֹרָה בַּשַּׁבַּת, וְעַל זֶה הִשְׁיֵב לָהּ הַקַּב"ה שֶׁכִּנְסַת יִשְׂרָאֵל הִיא בַת זֶה לַהֲשַׁבַּת, כְּלוּמַר שֶׁעַל יָדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה בְּקִיבוּץ וּבִהְקָהָל וּבְצִיבוּר יוֹשֵׁלֵם מִדְּרַגַּת לִימוּד הַתּוֹרָה בַּשַּׁבַּת וְיוֹשֵׁלֵם חֲסִרוֹן הַלִּימוּד בַּיּוֹם זֶה, וְאִם שְׁאֵין הַיַּחֲדִיד יוֹכֵל לַהֲשִׁלִּים אֶת חוֹבַת לִימוּד הַתּוֹרָה הַנִּדְרָשׁ מִמֶּנּוּ בַּשַּׁבַּת, עִם כָּל זֹאת עַל יָדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה בַּשַּׁבַּת בְּצִיבוּר יוֹכֵל הַיַּחֲדִיד לַהֲשִׁיג הַשְׁלִימוֹת הַנִּדְרָשׁת בַּלִּימוּד הַתּוֹרָה בַּשַּׁבַּת.

וְאַחֲרֵי כֵל זֹאת נִרְאָה לִפְרֹשׁ וִיקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כֹּאֵן נֹאמַר שֶׁזֶה הִיא בִּהְקָהָל וּבְכִינוּס, וּבִהְקָהָלָהּ וּכְינוּס זֶה אָמַר אֱלֹהִים אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אֵתֶם, וְאִלּוּ הֵם הַדְּבָרִים שֶׁהֵם בִּהְקָהָל וּבְכִינוּס וּבְצִיבוּר, שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָחִיהָ לָכֶם קֹדֶשׁ, שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה זִיּוּג הַיָּמִים וְכו', אֵךְ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָחִיהָ לָכֶם קֹדֶשׁ, יוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁהוּא קֹדֶשׁ אֵין צָרִיךְ לַיּוֹם אַחֵר לִהְיוֹתוֹ בֶּן זֶה לַשַּׁבַּת.

אֶת הַמִּשְׁנָה (אֲבוֹת פֶּרֶק ד' מִשְׁנָה י) רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר אִם בְּטִלְתָּ מִן הַתּוֹרָה יֵשׁ לָךְ בְּטָלִים הֶרְבֵּה בְּנִגְדֶּךָ בִּיָּאֵר מִזֶּן הַחֲפֵץ חַיִּים עַל פִּי שֶׁבְּחִיד"א (שִׁמְחַת הַרְגֵּל לִסּוּכֹת) שֶׁאָדָם הָעוֹסֵק בְּכָל יָמוֹת הַחֹל לִפְרִנְסָתוֹ אִם כְּשִׁמְגִיעַ

שבת ויום טוב ויומא דפגרא הוא עוסק בתורה אז נחשב לו כאילו עסק בתורה כל ימיו כיון שעוסק בתורה כשיש לו פנאי, אבל אם יבטל תורה כשאפשר לו לעסוק בה, אז נחשב לו כמבטל מתלמוד תורה בכל ימות השבוע, וזהו אם בטלת מן התורה כשאפשר לך לעסוק בה, אז יש לך בטלים הרבה כנגדך, בטלים הרבה של אותן זמנים שלא יכולת לעסוק בתורה שאם לא היית בטל מהתורה כשהיה לך פנאי אז אותם בטלים אף הם היו נחשבים כאילו עסקת בתורה, עיין באריכות בשם עולם להחפץ חיים (פרק ה).

כשעושין רצונו של מקום אזי מלאכת
יששכר נעשית ומתברכת בידי זבולון

**שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
יְהִי לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שְׁבֻתוֹן לַה' כָּל
הַעֲשֶׂה בוֹ מְלָאכָה יוֹמָתָה (שמות לה. ב).**

במכילתא (כי תשא מסכתא דשבתא פרשה א)
כתוב אחד אוֹמֵר שֵׁשֶׁת יָמִים יַעֲשֶׂה מְלָאכָה
וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד
וְעֲשִׂיתָ כָּל מְלָאכָתְךָ (שמות כ. ט) פִּיֶּצֶד
יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי כְּתוּבִים הֶלְלוּ, אֵלֶּה בְּזִמְנָא
שִׁישְׁרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם יַעֲשֶׂה
מְלָאכָה, מְלָאכָתָן נַעֲשִׂית עַל יְדֵי אֲחֵרִים
וְכֵן הוּא אוֹמֵר וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צִאֲנָכֶם
וּבְנֵי נֶכֶד אֶבְרִיכֶם וְכַרְמִיכֶם (ישעיה סא. ה),
וכשֶׁאִין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם
שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֲשִׂיתָ כָּל מְלָאכָתְךָ,
מְלָאכָתָן נַעֲשִׂית עַל יְדֵי עֶצְמָן. וּבִרְאשִׁית
חֲכָמָה (פרק ג' משער הקדושה בדי' וצריך לדקדק)
אחר שהביא את דברי המכילתא הוסיף
ממסכת ברכות (לב ע"ב) חסידים הראשונים

היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה
אחת וחוזרין ושוהין שעה אחת, וכי מאחר
ששוהין תשע שעות ביום בתפילה תורתן
היאך משתמרת ומלאכתן היאך נעשית,
אלא מתוך שחסידים הם תורתן משתמרת
ומלאכתן מתברכת, נמצא שעל אלו גם
כן נאמר תיעשה מלאכה וכו'. ואחר
דברי הראשית חכמה, הנה בתורתן אמרו
בלשון שמירה היאך משתמרת ולא אמרו
היאך נעשית כמו שאמרו במלאכתן,
נראה לפי ששמירה שייך בדבר הקיים
מכבר ולכן שייך בו שמירה שכעת הוא
נשמר, ופשוט שאותן חסידים כשהיו
שוהין לפני תפילתם היה זה אחר שכבר
היו משכימים ועוסקים בתורה ועל תורה
זו שכבר קיימת בידם שייך שמירה והיינו
תורתן שלמדו היאך משתמרת, ואילו
במלאכתן שאמרו בלשון עשייה היאך
נעשית ולא אמרו מלאכתן היאך
משתמרת, כי כשהיו שוהין לפני תפילתם
לא עסקו עדיין במלאכה באותו יום,
ובמלאכתם שאינה כי עדיין לא נעשתה
אין שייך לומר היאך משתמרת.

ומלאכתן של אותן חסידים תיעשה גם כי
מסתמא הם בשותפות יששכר וזבולון כי
אין להם פנאי למלאכה, וכמו שאמרו
בגמרא מלאכתן היאך נעשית אלא
מתוך שחסידים הם תורתן משתמרת
ומלאכתן מתברכת, מלאכתם היינו
מלאכה שזבולון עוסק בה עבור היששכר
היא מתברכת בשכר שותפותו של זבולון
בתורתו של היששכר אף שיששכר
השותף אינו עוסק בפועל במלאכה זו
לצד עוסקו בתורה ועבודה וששועה קודם

בוא יום השבת שהוא משום שעל ידי השבת מתברכים ששת ימי המעשה ואמר רבי שמעון בן חלפתא (עקצין פרק ג' משנה יב) לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, לכן כל מגמתו של שטן להחריק ריב בהשבת ביום שהברכה מצויה כדי שלא תמצא כלי מוכן לקבל ומקולקלים כל ימי המעשה, ועל דרך זה פ"י ששת ימים תיעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם, פירוש שמלאכת ששת ימים נעשה בזכות קדושת יום השביעי ולכן לא תבערו את אש המחלוקת בכל מושבותיכם ביום השבת כדי שתמצא הברכה מקום לחול.

וידעת כי שלום אוהלך זו השחות סכין והנה מה שבבית יוסף (סימן רנא) בשם הכלבו שישחיוזו הסכין בכל ערב שבת דתניא בספרי וידעת כי שלום אהלך (ויקרא) נדף ולא תחטא, איוב ה. כד) זו השחות סכין, אפשר לפי שלא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום ושבת הוא מקור הברכה ולצורך הברכה יש חת"ך שהוא שם של פרנסה שהוא סופי תיבות היוצא מהפסוק פותח את ידך (תהלים קמה. טז), ממילא וידעת כי כלי מחזיק ברכה הוא השלום באוהלך זו השחות סכין, שבשבת מקור הברכה יתברך בפרנסה בכלי המחזיק ברכה הוא השלום.

כן בקידושי אשה וחופה בשבת, שברמ"א הלכות שבת (א"ח סימן שלט סעיף ד) ויש מתירין לקדש היכא דאין לו אשה ובנים ואפשר דהוא הדין הכניסה לחפה שרי, ואף על גב דלא קימא לן הכי מכל מקום סומכין על זה בשעת הדחק גם כי גדול

התפילה. במלאכה זו ודאי שייך שמתברכת בידי זבולון, כי הברכה הוא דבר המוסיף והולך, כי חסידים הראשונים לצד היותם עסוקים בתורה ועבודה אין מלאכתם בידם ממש ולכן לא שייך מלאכתם משתמרת כבתורתם, אלא מלאכתם מתברכת היא זו המלאכה הנמצאת בידי זולתם דהיינו בידי זבולון.

ומלאכתם נעשית גם לפי שאמר רבי אבדימי בר חמא (עבודה זרה יט ע"א) כל העוסק בתורה הקב"ה עושה לו חפציו שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו (תהלים א. ב).

הברכה בתוך השלום הוא הכלי מחזיק ברכה ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדוש וגו', לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת (שמות לה. ב-ג).

בחיד"א (מורה באצבע קמ והובא בבן איש חי וירא שנה ב) זה לשונו, בעלות המנחה ערב שבת הוא עת מסוכן למחלוקת בין איש לאשתו ובין המשרתים והרבה טורח הסט"א בזה לחרחר ריב, והאיש הירא יכוף יצרו ולא יעורר שום מחלוקת והקפדה ואדרבה יבקש שלום. כן בחתם סופר בפסוקי דידן הביא מהנהו בי תרי (גישן נב ע"א) דאיגרי בהו שטן דכל בי שמישי הוו קא מינצו בהדי הדדי, איקלע רבי מאיר להתם עכבינהו תלתא בי שמישי עד דעבד להו שלמא, שמעיה דקאמר ווי דאפקיה רבי מאיר לההוא גברא מביתה, וביאר החתם סופר הא דאיגרי בהו שטן דוקא כל בי שמישי בעת

שאף תלמידי חכמים אין שם, הם זוכין בשביל שמכבדין את השבת עצמה.

ברכנו בתוך הכלי מחזיק ברכה שהוא השלום, ותפקוד אותי לחיים טובים ולשלום ובתפילת אדון השלום מלך שהשלום שלו ברכני בשלום ותפקוד אותי ואת כל בני ביתי וכל עמך בית ישראל לחיים טובים ולשלום (מריבין כל העולמים שקדם קידוש ליל שבת קדש), מה שבפל בקשת השלום ברכני בשלום ושוב ותפקוד אותי לחיים טובים ולשלום וגם מה שבבקשת ברכני בשלום בבי"ת השימוש מה שאין כן בשאר הבקשות מבקש בלמ"ד השימוש לחיים טובים לשלום, אפשר שכיון שלא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום (תהלים כט. יא) ממילא כך הוא פירוש בקשה זו, ברכני בשלום היינו שכל הברכות שתברכני יהיו בכלי המחזיק ברכה שהוא השלום וזהו ברכני בשלום כלומר בתוך הכלי שהוא השלום, והברכות שתברכני בתוך אותו כלי מחזיק הברכה אלו הן, שתפקוד אותי ואת כל בני ביתי ואת כל עמך בית ישראל לחיים טובים ולשלום, נמצא שכשאומר לחיים טובים ולשלום כוונתו לברכת חיים טובים ולברכת שלום, אבל כשאומר ברכני בשלום כוונתו שהברכות יהיו בתוך הכלי המחזיק שהוא השלום ולכן בשלום בבי"ת השימוש ולא בלמ"ד השימוש, וכמו ה' יברך את עמו בשלום. ואחר דברי מרן החתם סופר שמגמת השטן להחריק ריב ביום השבת שאז הברכה מצויה כדי שלא תמצא השלום שהוא כלי מוכן לקבל ומקולקלים כל ימי המעשה, כעת מתיישב יפה שדוקא

כבוד הבריות כמו שרגילין שלפעמים שלא היו יכולים להשוות עם הנדוניא ביום ו' עד הלילה דעושין החפה והקדושין בליל שבת הואיל וכבר הכינו לסעודה ולנשואין והיו ביוש לפלה ולחתן אם לא יכנס אז. דאם עושין החתונה ביום ו' לעת בוא יום השבת מקור הברכה אז חפץ הס"מ לקלקל הכלי מחזיק ברכה הוא השלום ומשתדל שלא יוכלו להשוות עם הנדוניא עד הלילה כדי לקלקל השלום, ובכזה אדרבה יש מתירין לעשות החופה בלילה להיות מרבה שלום ויהיה מקום לברכה לחול ביום השבת למזל טוב ומזה יתברכו כל שיתא יומין.

עשירים שבבבל זמין בשביל שמכבדין תורה היינו תלמידי חכמים בזנות שבת מקור הברכה, ושבשאר ארצות זמין בשביל שמכבדין את השבת עצמה

וכיון ששבת היא מקור הברכה, הנה בדבעא מיניה רבי מרבי ישמעאל ברבי יוסי (שבת קט ע"א) עשירים שבארץ ישראל במה הן זוכין אמר ליה בשביל שמעשרין שנאמר עֲשֹׂר תַעֲשֹׂר (דברים יד. כב) עשר בשביל שתתעשר, שבבבל במה הן זוכין אמר ליה בשביל שמכבדין את התורה ושבשאר ארצות במה הן זוכין אמר ליה בשביל שמכבדין את השבת, ע"כ, עשירים שבארץ ישראל זוכין בשביל שמעשרין, ובבבל שאין מעשרין אך כיון שתורה גלתה לבבל ששם עוסקי תורה תלמידי חכמים ובזוה"ק (ויקרא כט ע"א) נָפֶשׁ דְּתַלְמִיד חָכָם אֶתְקַרְיָא שַׁבַּת מְלַבָּתָא, אזי עשירי בבל זוכין בשביל שמכבדין את התורה היינו את לומדי התורה תלמידי חכמים שהם בחינת שבת מקור הברכה, ואילו עשירים שבשאר ארצות

דְּרָכֶיךָ דְּרָכֵי נֶעֱם הֵינּוּ דְּכָתִיב הַנּוֹתֵן בִּיָּם
 דְּרָךְ (ישעיה מג. טז, כה אָמַר ה' הַנּוֹתֵן בִּיָּם דְּרָךְ וּבְמִים
 עֵינִים נְתִיבָה) דָּהָא כָּל אֲתֵר דְּאֶקְרִי בְּאוֹרֵייתָא
 דְּרָךְ הוּא אוֹרְחָא פְּתִיחָא לְכָלֵּא כְּהֵאֵי
 אוֹרְחָא דְּהוּא פְּתִיחַ לְכָל בְּר נִשׁ כְּךָ
 דְּרָכֶיךָ אֵלֵין דְּרָכִים דְּאֵינוּן פְּתִיחוּן מֵאֲבָהוֹן
 דְּכִרְאָן בְּיָמָא רַבָּא וְעֵאלֵין בְּגִוּיָהּ. מִמִּילָא
 בִּשְׁבַת שְׁהוּא בַּחֲנִינָא דְּרָךְ, אִז דְּרָכִי
 דְּרָכֵי נֹעֵם לְכוּלָּם גַּם לְרַשְׁעִים.

בעשיית מלאכה בימי החול יראה סימן
 לברכה שתחול בשבת שחיא מקור הברכה
 וכיון שששת ימים תיעשה מלאכה
 בשביל גזירת בְּזַעַת אֶפְיָךְ תֵּאכַל לֶחֶם
 (בראשית ג. יט) אך הפרנסה עצמה היא
 מהשבת מקור הברכה ורק על ידי השבת
 מתברכים ששת ימי המעשה, נלענ"ד זה
 הטעם שבכמה מקומות בשולחן ערוך
 נקטו בלשון אינו רואה סימן ברכה כמו
 לגבי העושה מְלָאכָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת מִן
 הַמִּנְחָה וּלְמַעַלָּה (אורח סימן רנא סעיף א) וכן
 כָּל מִי שְׁאֵינוּ מְשַׁיֵּר פֶּתַע עַל שְׁלַחְנוּ אֵינוּ
 רֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם (סימן קפ סעיף ב)
 ובהלכות הבדלה כָּל בֵּית שְׁלֵא נִשְׁפָּךְ בּוֹ
 יֵין בְּמִים אֵין בּוֹ סִימָן בְּרָכָה (סימן רצו סעיף א)
 וְכָל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּתַשְׁעָה בָּאָב אֵינוּ
 רֹאֶה סִימָן בְּרָכָה מְאוּתָה מְלָאכָה (סימן
 תקנר סעיף כד) ובעשיית מלאכה בפורים
 (סימן תרצו סעיף א) הָאֲדָנָא נִהְגוּ בְּכָל מָקוֹם
 שְׁלֵא לַעֲשׂוֹת וְהָעוֹשֶׂה אֵינוּ רֹאֶה סִימָן
 בְּרָכָה מְאוּתָה מְלָאכָה לְעוֹלָם, לא אמרו
 שאינו רואה ברכה אלא אינו רואה סימן
 ברכה, כי הברכה עצמה בכלל אינה
 בעשיית המלאכה בימי החול כי רק סימן
 ברכה יש במלאכה, אבל הברכה עצמה
 תהא בשבת כי היא מקור הברכה.

בליל שבת עם היכנס קדושת השבת קודם
 קידוש יש מקום לתפילה זו, אדון השלום
 מלך שהשלום שלו ברכני בשלום ותפקוד
 אותי ואת כל בני ביתי ואת כל עמך בית
 ישראל לחיים טובים ולשלום.

עוד להוסיף על הראשונים, הנה שבת
 נקראת נועם שהרי על הפסוק דְּרָכֶיךָ
 דְּרָכֵי נֶעֱם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם (משלי ג. יז)
 איתא בזוה"ק (שמות לא ע"א) עֲלָמָא דְּאֶתִי
 אֶקְרִי נֶעֱם וְכַד אֲתַעֲרַר עֲלָמָא דְּאֶתִי כָּל
 טִיבוֹ וְכָל חִידוֹ וְכָל נְהוּרִין וְכָל חִידוֹ
 דְּעֲלָמָא אֲתַעֲרַר וּבְגִינִי כְּךָ אֶקְרִי נֶעֱם וְעַל
 דָּא תְּנִינִן חֲתִיבִין דְּגִיחָנָם בְּשַׁעְתָּא דְּעֵאל
 שַׁבְּתָא בְּלָהוּ נִיחִין וְאִית לָהּ חִידוֹ וְנִיחָא
 בְּשַׁבְּתָא, כִּיּוֹן דְּנִפְיָךְ שַׁבְּתָא אִית לָן
 לְאֲתַעֲרָא חִידוֹ עֲלָאָה עֲלָנָא דְּנִשְׁתַּזִּיב
 מִהָהוּא עוֹנָשָׁא דְּחִיבָא דְּאֲתַדְּנוּ מִהָהִיא
 שַׁעְתָּא וּלְהִלָּאָה וְאִית לָן לְאֲתַעֲרָא
 וְלִימָא וְיֵהִי נֶעֱם ה' אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ (תהלים צ.
 י) דָּא הוּא נֶעֱם עֲלָאָה חִידוֹ דְּכָלֵּא, וְעַל
 דָּא דְּרָכֶיךָ דְּרָכֵי נֶעֱם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם
 וכו', ע"כ. דרכיה דרכי נועם איהי חידו
 ונייחא דשבתא, אך כיון ששבת היא
 מקור הברכה לכן כל נתיבותיה שלום
 שהרי לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה
 לישראל אלא השלום.

גם יתבאר מה שכולהו גם הרשעים נייחין
 ואית להו חידו ונייחא בשבתא, לפי ששם
 בזוה"ק קודם להמאמר הנ"ל איתא
 דְּרָכֶיךָ דְּרָכֵי נֶעֱם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם
 קְרִי בִּיהַ דְּרָכִים וְקְרִי בִּיהַ נְתִיבוֹת קְרִי בִּיהַ
 נֶעֱם וְקְרִי בִּיהַ שְׁלוֹם מֵאֵן דְּרָכִים וּמֵאֵן
 נְתִיבוֹת מֵאֵן נֶעֱם וּמֵאֵן שְׁלוֹם, אֵלֵּא

אלה הדברים וזה הדבר

וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה'
לַעֲשׂוֹת אֵת שְׁשֵׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָחִיָּה לָכֶם קִדְשׁ, וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה
הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר, קָחוּ מֵאִתְּכֶם
תְּרוּמָה לַה' כֹּל נָדִיב לִבּוֹ יָבִיֵּאֶה וְגו'

(שמות לה. א-ב-ד-ה).

ועדיין לפני שהוא נותן הוא מהרהר ואולי
אף חוזר בו מלתת כי לא קל לו לראות
אשר זרים יאכלו יגיעו, ועל כן אומרת
התורה הקדושה זה הדבר אשר ציוה ה',
מתחילה בשלב ראשון קחו מאתכם
שתעשו קיחה מתוך ארנקכם בשביל
תרומה לה', ואחר כך שלב שני כל נדיב
לבו יביאה את תרומת ה', כי אם הוא לא
יהיה נדיב לב אז הוא לא יעשה את
החלק השני כלומר את ההבאה, אלא
הוא יחזיר את התרומה לתוך ארנקו.

ובזה מתיישב מה שבהוראת הקיחה
נאמר תרומה לה' בלמ"ד היינו בשביל
ה', ואילו אחר שקיימתם הקיחה, כעת
בהבאה אין זה לה' אלא תרומת ה' בלא
למ"ד, כי כעת התרומה הוא תרומת ה',
זה שמו של התרומה.

גם מה שבהוראת הקיחה בלשון רבים קחו
מאתכם ואילו בהבאה בלשון יחיד כל
נדיב לבו יביאה, כי להיות מביא בנדבת
הלב אין זה בהוראה להיות נדיב לב אלא
זה תלוי במביא עצמו, ולכן מתחילה
בהוראה אל כל עדת בני ישראל זה הדבר
אשר ציוה ה' קחו מאתכם דהיינו שהקיחה
יהיה מכולם ולכן בלשון רבים שמדבר
אל הכלל, אבל בהבאה כל נדיב לבו
יביאה כי זה שייך רק במי שהוא נדיב לב
ולכן בלשון יחיד, וכענין שביאר הגר"א
את הפסוק וּבִקְשַׁתֶּם מִשֶּׁם אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ
וּמִצֵּאתָ בִּי תִדְרֹשְׁנוּ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל
נַפְשְׁךָ (דברים ד. כט) על פי שהיה רבי מאיר
אומר (ראש השנה יח ע"א) שנים שעלו למיטה
וחולליין שוה זה ירד וזה לא ירד, מפני מה

בהבדל בין אלה הדברים ובין זה הדבר,
שבציווי על השבת אומר משה אלה
הדברים אשר ציוה ה' ואילו בציווי על
עשיית המשכן זה הדבר אשר ציוה ה',
אפשר שבשבת ציוה ה' לעשות ולכן
אלה הדברים שציוה לעשות, מה שאין כן
בציווי עשיית המשכן שציוה ה' לאמר,
לכן זה הדבר דקאי אאמירה, זה הדבר
אשר ציוה ה' לאמר.

בתרומה בתחילה יש את ההוצאה מן

הארנק ואחר כך יש את הנתינה להגבאי

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר,
קָחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה לַה' כֹּל נָדִיב לִבּוֹ
יָבִיֵּאֶה אֶת תְּרוּמַת ה' זָהָב וְכֶסֶף וְנַחֲשֶׁת
(שמות לה. ד-ה).

קחו מאתכם כל נדיב לבו יביאה, אמנם
קיחה הוא היפך מהבאה ונתינה, אך נראה
בדרך מוסר כי בנתינת צדקה ותרומה יש ב'
חלקים, החלק הראשון הוא פתיחת
ארנקו וההוצאה מתוכו והחלק השני הוא
הנתינה ליד הגבאי או ליד העני וכדומה,
והנה יש אשר האדם כשפותח את ארנקו

זה ירד וזה לא ירד, זה התפלל ונענה וזה התפלל ולא נענה, מפני מה זה נענה וזה לא נענה, זה התפלל תפילה שלימה נענה וזה לא התפלל תפילה שלימה לא נענה, ממילא זהו וביקשתם משם את ה' אלקיך וביקשתם בלשון רבים כי אמנם רבים שנים שעלו למיטה מבקשים הם את ה', אבל רק מי שידרשנו בכל לבבו ובכל נפשו נענה ולכן ומצאת בלשון יחיד לפי שתדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך.

מסך מגין כמו שכתב בעדו והנני שך את דרכך
את הארץ ואת בדין את הפפרת ואת
פרכת המסך (שמות לה. יב).

ברש"י פרוכת המסך פרוכת המחיצה, כל דבר המגין בין מלמעלה בין מכנגד קרוי מסך וסכך וכן שכתב בעדו (איוב א. י) הנני שך את דרכך (חושע ב. ח). רש"י לא הביא מן התורה והיה בעבר בבדי ושמתיד בגקרת הצור ושכתי כפי עליך (שמות לג. כב), ייתכן לפי שאין ושכותי כפי עליך בשביל להסתיר את משה רבינו אלא בשביל להסתיר את כבוד ה' ממש, ולכן מושכותי אין הוכחה מפורשת ששיכה הוא בשביל להגן על הנפעל. אמנם ראינו שושכותי את כפי היה גם לתועלת של משה לקירון עור פניו וכברש"י על הפסוק ומשה לא ידע כי קרן עור פניו (שמות לה. כט) מהיכן זכה משה לקרני ההוד רבותינו אמרו מן המערה שנתן הקב"ה ידו על פניו שנאמר ושכותי כפי, אך רש"י מביא ראיה לשיכה שהיא הגנה ולא שהיא השפעה ולכן לא מביא אלא מן שכתב בעדו ומהנני שך את דרכך.

עוד אפשר שרש"י מביא בדוקא ב' פסוקים אלו שכתב בעדו והנני שך את דרכך להוכיח שכל שמגין בין מלמעלה בין מכנגד קרוי מסך וסכך, דוגמא להגנה מלמעלה מביא רש"י מספר איוב ויען השטן את ה' ויאמר החנם ירא איוב אלהים הלא אתה שכתב בעדו ובעד ביתו ובעד כל אשר לו מסביב מעשה ידיו ברכת ומקנהו פרץ בארץ (איוב א. ט-א) ודוגמא לשיכה מכנגד מביא רש"י מספר הושע לכן הנני שך את דרכך בסירים וגדרתי את גדרה ונתיבותיה לא תמצא הרי מפורש שזוהי שיכה מכנגד, וזה הטעם שרש"י הקדוש משתמש כדוגמא מב' פסוקים אלו בדוקא.

בגדי השרד

את בגדי השרד לשרת בקדש את בגדי הקדש לאהרן הכהן ואת בגדי כהן לכהן (שמות לה. יט).

ברש"י בגדי השרד לכסות הארון והשולחן והמנורה והמזבחות בשעת סילוק מסעות. כן לקמן על הפסוק ומן התכלת והארגמן ותולעת השני עשו בגדי שרד לשרת בקדש ויעשו את בגדי הקדש אשר לאהרן (שמות לט. א) פי' רש"י וזה לשונו, שש לא נאמר כאן, ומכאן אני אומר שאין בגדי שרד הללו בגדי כהונה שבבגדי כהונה היה שש, אלא הם בגדים שמכסים בהם כלי הקודש בשעת סילוק מסעות שלא היה בהם שש.

ואמנם אמר רבי חמא בר חנינא (יומא עב ע"א וע"ב) מאי דכתיב את בגדי השרד

לשרת בקודש, אלמלא בגדי כהונה (שעל ידיהן מקריבין את הקרבנות המכפרין על ישראל) לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט (שרד מלשון שריד), רבי שמואל בר נחמני אמר דבי רבי שמעון תנא בגדים שגורדין אותן כברייתן מכליהן ומשרדין מהן כלום, מאי היא, ריש לקיש אמר אלו מעשה מחט, ובח"א מהרש"א עמד על שרש"י בחומש לא פי' כדרשת הגמרא שם שבגדי שרד הם בגדי כהונה. ולענ"ד דרשת הגמרא הוא לפי המשך הפסוק, את בגדי השרד לשרת בקודש את בגדי הקודש לאהרן הכהן ואת בגדי בניו לכהן, ופירוש את בגדי השרד לשרת בקודש בגדים שבשלהם יש שריד ופליט, ואלו הן אותן בגדים, את בגדי הקודש לאהרן הכהן ואת בגדי בניו לכהן, אבל בפשט בגדי השרד עצמם הם לכסות את הכלים בשעת סילוק מסעות.

גם נראה שדרשת הגמרא היא לדורות בשעה שישאל על אדמתן בזמן הבית שאז לא שייך שעת סילוק מסעות שיהיו בגדי שרד לכסות את כלי המשכן, מה שאין כן רש"י במעשה המשכן מפרש כפשוטו שבגדי השרד שלא היה בהן שש הן לשרת בקודש לכסות כלי המשכן בשעת סילוק מסעות.

ותנן (סוטה מב ע"א) מִשְׁוֹחַ מִלְחָמָה בְּשָׁעָה שֶׁמִּדְּבַר אֵל הָעָם וכו' וְאָמַר אֱלֹהֵיהֶם וכו' כִּי ה' אֱלֹהֵיהֶם הִחֲלִיף עִמָּכֶם (דברים כ. ג-ד) וכו' ושם בגמרא (סוטה מב ע"ב מג ע"א) וכל כך למא (שלא אמר כי ה' אלהיכם עמכם אלא כי ה' אלהיכם ההולך שמשמע הולך ממש), מפני שהשם

וכל כינויו מונחין בארון, ובתוס' ד"ה מפני, הביאו מתוספתא כי ה' אלהיכם ההולך עמכם זה השם הנתון בארון שנאמר וַיִּשְׁלַח אֹתָם מִשָּׁה וְגו' (במדבר לא. ו) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מִשָּׁה אֶלֶף לְמִשָּׁה לְעֵבָא אֹתָם וְאֵת פִּינְחָס בֶּן אֱלֶעָזָר הַכֹּהֵן לְעֵבָא וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ וְחֻצְצוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדָם מִלְּמַד שְׁהִיָּה פִינְחָס מִשְׁוֹחַ מִלְחָמָה וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ זֶה הָאָרוֹן וְיֵשׁ אוֹמְרִים אֵלּוּ בְּגָדֵי כְהוֹנָה שְׁנֵאמַר וּבְגָדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן, ובמצפה איתן שם כתב שיש לפרש טעמא דתנא קמא דלא סבירא ליה כהיש אומרים משום שבגדי כהונה תכשיט הם ולא כלי, שבפסוק כתוב כלי הקודש, ובגדים אין קרויין כלי כדכתיב בסוכה דף ה' ע"א.

נשיאות חלב, נדבת לב ונדבת הרוח

וַיִּבְאוּ כָּל אִישׁ אֲשֶׁר נִשְׂאוֹ לְבוֹ וְכָל אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אֹתוֹ הִבִּיאוּ אֶת תְּרוּמַת ה' לְמִלְאכַת אֹהֶל מוֹעֵד וְלִכְל עֲבֹדָתוֹ וְלִבְגָדֵי הַקֹּדֶשׁ (שמות לה. כא).

כל איש אשר נשאו ליבו וכל אשר נדבה רוחו אותו, להבין מהו אשר נשאו ליבו ומהו אשר נדבה רוחו אותו. הנה לשון האבן עזרא ויבואו כל איש אשר נשאו ליבו הם חכמי לב, והטעם שיש לו לב רם. ולשון הרמב"ן ויבואו כל איש אשר נשאו ליבו על החכמים העושים במלאכה יאמר כן כי לא מצינו על המתנדבים נשיאות לב אבל יזכיר בהם נדיבות, וטעם אשר נשאו ליבו, לקרבה אל המלאכה (ויקרא משה וגו' וְאֵל כָּל אִישׁ חֶכֶם לֵב וְגו' כָּל אֲשֶׁר נִשְׂאוֹ לְבוֹ לְקִרְבָּה אֶל הַמְּלָאכָה לַעֲשֹׂת אֹתָהּ, שמות לו. ב) כי לא היה בהם שלמד את המלאכות האלה ממלמד או מי שאימן

וזה כדי לרומם נדיבותו ביותר שיתקרב לשבחו של מי אשר נשאו ליבו.

ובמחשבה ראשונה טרם העיון בהמפרשים אמרנו שכשנאמר רק נדבה ולא נשיאת לב, נאמר נדבת לב כמו כל נדיב לבו וְבִיָּאָה (שמות לה. ה), אבל כשנאמר גם נשיאות לב וגם נדבה, כל איש אשר נשאו ליבו וכל אשר נדבה רוחו אותו, לא נאמר נדבת לב אלא נדבת רוח, נדבה רוחו, כי נשיאות הלב הוא במחשבה ורצון טוב הבא מן הלב והוא הגורם למעשה בפועל להיות רוחו נודבת.

עוד עיין במלבי"ם כאן אך אין דברי המלבי"ם מתייחסים להבדל שבין נשאו לנדבה אלא רק להבדל בין לב לרוח ושנדבת הרוח משובח מנדבת הלב.

ביריעות תחתונות נאמר בידיה טוו ואילו ביריעות עליונות לא נזכר ידים וְכָל אִשָּׁה חֲכָמָת לֵב בְּיָדֶיהָ טָווּ וַיָּבִיאוּ מִטָּוָה אֶת הַתְּכֵלֶת וְאֶת הָאַרְגָּמָן אֶת תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת הַשֵּׁשׁ, וְכָל הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא לִבָּן אֶתְנָה בְּחֻכְמָה טָווּ אֶת הָעֵזִים (שמות לה. כה-כו).

במסכת שבת (צט ע"א) גדולה חכמה שנאמרה ביריעות העליונות יותר ממה שנאמרה ביריעות התחתונות, דאילו בתחתונות כתיב וכל אשה חכמת לב בידיה טוו ואילו בעליונות כתיב וכל הנשים אשר נשא ליבן אותנה בחכמה טוו את העזים, וברש"י נשא ליבן, יתירות חכמה משמע.

בהן ידיו כלל אבל מצא בטבעו שידע לעשות כן וַיִּגְבֶּה לְבֹו בְּדַרְכֵי ה' (דברי הימים ב' י. ה) לבוא לפני משה לאמר לו אני אעשה כל אשר אדוני דובר וכו', והנה אמר שבאו לפני משה כל אשר נשאו ליבו לקרבה אל המלאכה, וכל אשר נדבה רוחו אותו הביאו התרומה. ועדיין אחר דברי האבן עזרא והרמב"ן לא ידענו מהו אשר נדבה רוחו אותו, כי ידענו שיש נדבת לב כמפורש כמה פעמים בפסוקים, אך מהו נדבת הרוח.

אבל באוהחה"ק זה לשונו, פירוש אומרו נשאו ליבו ונדבה וגו', דע כי יש שתי הדרגות במתנדבים, הא' הוא המתנדב ברצון נפשו כפי יכולתו וערך ממונו ולזה יקרא נדבה רוחו לשלול שאינו עושה הדבר כמו צער בנפשו, והב' הוא המתנדב יותר מיכולתו מגודל טוביות ליבו ולזה יקרא נשאו ליבו פירוש שהלב מנשאהו ומעריכו בערך עשיר יותר ממה שהוא לתת דבר יקר, ולזה אמר כי בישראל נמצאו ב' סוגים הנזכרים, ופתח במעולה שבשניהם ואמר כל איש אשר נשאו ליבו ודקדק לומר תיבת איש לשון חשיבות, וכנגד הב' אמר וכל אשר נדבה רוחו ולא אמר איש כי אינו חשוב בערך הראשון, וממוצא דבר אתה יודע כי לא היו בכל המתנדבים אלא ב' הדרגות וב' לשבח שנדבו בליבם ולא עשו הדבר בחסרון רצון הלב אלא שאחד גדול מחבירו וכו'. ואחר דברי האוהחה"ק אפשר שבשביל להדגיש שגם הנדיב הוא לשבח שלא עשה בחסרון רצון הלב לכן נקט בלשון נדבה רוחו, לא רק ליבו אלא רוחו,

עוד אפשר מה שעליונות היו בחכמה יתירה זה ממה שבהן אף שהמלאכה היתה נעשית ביד עם כל זאת לא נזכר ידים כמו שנאמר בתחתונות בידיה טו, וזה לפי שעיקר הטויה בעליונות היה בכח החכמה ואי לאו חכמה יתירה לא היתה טוויית העזים אף דאיכא ידים. ומיריעות תחתונות הביא המשנה ברורה (סוף סימן שדמ) שמלאכת טויה הוא לאו דוקא בכלי אלא אפילו אם טוה בידים, שמקרא מלא הוא בידיה טו. ומיריעות עליונות ליכא למיגמר כלל, כי בהם לא נאמר ידים וגם טויה על גבי בהמה בשבת לאו שמה טויה (שבת עד ע"ב), ודתניא משמיה דרבי נחמיה שטוף בעזים וטו בעזים, חכמה יתירה שאני. עוד עיין מה שכתבנו על הפסוק וערת אילים מאדמים (שמות כה. ה).

תוספת האות יו"ד ומעלת חזריות

וְהַנְּשֵׂאִים הֵבִיאוּ אֶת אֲבֵנֵי הַשֹּׁהַם וְאֶת אֲבֵנֵי הַמִּלֻּאִים לְאַפֹּרֶדֶת וְלַחֹשֶׁן (שמות לה. כז).

ברש"י בא"ד כך אמרו נשיאים יתנדבו ציבור מה שמתנדבין ומה שמחסרין אנו משלימין אותו וכו' ולפי שנתעצלו מתחילה נחסרה אות משמם, והנשאם כתיב. בטעם מה שמכל האותיות דוקא אות יו"ד נחסרה משמם, הנה כד הוינא טליא שמעתי במליצה על מה שבתפילין של יד צריך שיהא היו"ד קשור לבית כי היו"ד היינו האיש היהודי (יו"ד בהגייה אשכנזית משתמעת איד' היינו יהודי) צריך להיות יושב אוהלים וקשור לבית ולא חלילה איש שדה ורחובות קריה, ולפי זה הוספנו במה

שסמל האישיות הוא הצב הטמא, והיה אם נוסף בו את היו"ד הוא האיש היהודי הישראלי כאמור, אז יהפוך לצבי הטהור שהוא סמל המהירות וזהו מה שיהודה בן תימא אומר (אבות פרק ה' משנה כ) הָיוּ רַץ בְּצָבִי לַעֲשׂוֹת רִצּוֹן אָבִיךָ שְׂבִשְׁמִים, ממילא בנשיאים שנתעצלו ולא נזדרזו נחסרה האות יו"ד משמם כי האות יו"ד מורה על האיש היהודי הזריז. ואפשר שזה נרמז בקרבנות הנשיאים שבפרשת נשא ויביאו את קרבנם לפני ה' שש עגלות צב ושני עשר בקר עגלה על שני הנשאים ושור לאחד ויקריבו אותם לפני המשכן (במדבר י. א) וברש"י שש עגלות צב אין צב אלא מחופים (בתרגום שית עגלן בד מחפין) וכן בצבים ובפרדים (ישעיה ס. כ) עגלות מכוסים קרויים צבים, וברש"י ויקריבו אותם לפני המשכן בא"ד אמר רבי נתן מה ראו הנשיאים להתנדב כאן בתחילה וכו', אלא כך אמרו הנשיאים יתנדבו ציבור מה שיתנדבו וכו', כיון שראו שהשלימו ציבור את הכל שנאמר וכו' לכך התנדבו כאן תחילה, ע"כ, הרי בקרבן הנשיאים עגלות צב כענין בצבים ובפרדים ירמוז להנ"ל צב בתוספת יו"ד יהיה לצבי הזריז.

ויו"ד הרומז לזריות אפשר גם בפסוק הַתְּאֵנָה חֲנֻטָּה פְּגִיָּה וְהַגִּפְנִים סִמְדָּר נִתְּנוּ רֵיחַ קוֹמִי לְכִי רַעֲיָתִי יִפְתִּי וְלִכִּי לֶךְ (שיר השירים ב. יג), שברש"י התאנה חנטה פגיה הגיע זמן של ביכורים לקרב שתכנסו לארץ, והגפנים סמדר, קרב זמן נסכי היין וכו', קומי לכי כתיב יו"ד יתירה, קומי לך לקבל עשרת הדברות. אך אפשר כיון שנהנה עתה עת דדים (יחזקאל טו. ח) שבועה

שנשבעתי לאברהם שאגאל את בניו וכבר הגיע זמן של ביכורים ושל נסכי היין וכו', לכן קומי לכי ביו"ד יתירה לומר שקומי לך לגאולה בזריות.

ומגרעת שבחסרון היו"ד ראינו גם בפסוק הָבּוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וגו' וְאֲשִׁימָם בְּרָאשֵׁיכֶם (דברים א. יג) שברש"י ואשמם חסר יו"ד למד שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי דייניהם שהיה להם למחות ולכוין אותם לדרך הישרה. הרי שחסרון האות יו"ד הוא ללמד שאשמם של ישראל בראשי הדיינים.

ושור"ר בחידושי הרי"ם משפתי צדיק בזה הלשון, מכאן (והנשאם הביאו) משמע שעיקר יהדות תלוי בזריות והתלהבות לעבודתו יתברך שמו, ובעצבות נחסר להם היו"ד. ובחידושי הרי"ם מספר שיח שרפי קודש בזה הלשון, ולמה יו"ד ולא אות אחר, אלא לכל עצל חסר יו"ד. ומעשה בהרה"ח רבי אהרן פאלאק סופר סת"ם מברוקלין שבשנות הזעם עת מלחמת העולם השנייה כשנקרא להתגייס לפלוגות העבודה של הצבא ההונגרי פנה אל הגה"צ כ"ק האדמו"ר רבי אליעזר פיש מביקסאד להתברך מפיו שיזכה לשוב לביתו, כשחקר אותו הרבי אם הוא נוהג ללמוד מידי שבוע חומש עם רש"י ונענה בחיוב אמר לו שילמד פרשת וזאת הברכה עם פרשת בראשית ברצף ללא הפסקה כי סיום התורה הוא לעיני כל ישראל ותחילת התורה בראשית עם ביי"ת רבתי וצריכים למשוך את הישראלי שיהיה בבית, כעבור זמן כשנשלח רבי אהרן פאלאק

הסופר סת"ם למחנה ריכוז וחיוו היו תלויים לו מנגד, באחד הלילות ראה בחלומו את הרבי מביקסאד האומר לו זי האבן נאך אַתְּקָנָה צו צוּרִיק'ען די יו"ד צום בֵּית, יש לך עדיין תקנה להזיז את היו"ד לבית, רבי אהרן פאלאק ראה בחלום זה אות המבשר כי ישתחרר מהשעבוד הנאצי, ואכן בכל תפילין שכתב במשך כל השנים שלאחר המלחמה היה מקפיד שהקשר עם היו"ד יהיה מהודק מבלי להפרידו מהבית. עוד עיין מה שכתבנו על הפסוק וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשִׁיעַ בֶּן נֹון יְהוֹשֻׁעַ (במדבר יג טז) שבשביל זריותו של יהושע הוסיף לו משה את האות יו"ד דוקא.

הצדיק המפורסם להפריד עם חיו"ד בין האותיות ס"מ ואדהכי מה שנמצא בספרים הקדושים כשהזכירו שם הצדיק כתבו המפורסם בתוספת יו"ד המפורסם וכן במכתבי הצדיקים שבדורות הקדמונים כתבו כנ"ל בתוספת יו"ד, אמר על כך כ"ק בעל הפני מנחם מגור (הגדה של פסח ליקוטי אב בסוף דבריו על ואתא הקב"ה ושחט למלאך המות) שהיה בכך טעם נשגב לאשר לא רצו לחבר את האותיות סמ"ך ומ"ם יחדיו אשר רומזים לשמו של הס"מ ולכן הוסיפו את היו"ד ביניהם כדי להרחיקם ולהבדילם זה מזה, ועדיין אחר דברי הרה"ק בעל הפני מנחם מה נשתנה דוקא האות יו"ד להשתמש בה לצורך זה, אמרנו כי אצל אנשים חסרי תוכן רוחני יש את ענין הפירסום כמו שגדולת הזמר הנערץ וחשיבותו היא בפרסום שלו, לא כן הפרסום של הצדיקים, כי כשהצדיק האמיתי הוא מפורסם הרי האמת רבה וגדולה, לכן הוסיפו דוקא

את האות יו"ד להיות הצדיק המפורסים, כי המפורסים בגימטריא אמת.

הפוך רשעים ואינם ובית צדיקים יעמוד ואם דיברנו מהצבי סמל הזריות של האיש הישראלי ושכשהזכירו שם הצדיק אז כדי שלא לחבר אותיות סמ"ך ומ"ם לא היו כותבין הצדיק המפורסם אלא הצדיק המפורסים בתוספת יו"ד, הנה נפל על לשוננו מה ששלמה המלך אומר הפוך רשעים ואינם ובית צדיקים יעמוד (משלי יב. ז) ופי' במצודת דוד הפוך רשעים כלומר כאשר יהפכו הרשעים אז אינם בעולם ויאבד זכר למו, אבל בית הצדיקים יתקיים לעד. ממילא הפוך רשעים היינו בתוספת יו"ד שהופכים ומשבשים את הס"מ הגורם להיות רשעים, זה גורם שאינם בעולם ויאבד זכר למו, וכיון שמוסיפים יו"ד וכותבין הצדיק המפורסים, אז על ידי זה בית צדיקים יתקיים לעד. והנה בית צדיקים יעמוד ר"ת צבי, בית צדיקים יעמוד ס"ת תמיד, זהו הפוך רשעים ואינם ובית צדיקים יעמוד.

ובימי עזרא שעשו להפריש ולהוציא הנשים הנכריות נאמר ויעשו בן בני הגולה ויבדלו עזרא הכהן אנשים ראשי האבות לבית אבתם וכלם בשמות וישבו ביום אחד לחדש העשירי לדריוש הדבר (עזרא י. טז), עזרא וראשי האבות החשובים והניכרים בשמותם ישבו לדריוש הדבר להפריש הנשים, וישבו לדריוש הדבר כמו לדריוש הדבר, בן ברש"י ובמצודת דוד. והנה גם בדרישה חשובה זו שהיא להבדילם מהנשים עובדות כוכבים נוספה האות יו"ד הרומז על הבן ישראל,

שבמסכת מגילה (יב ע"ב) רבי יוחנן אמר וכו' אמאי קרי ליה יהודי על שום שכפר בעבודה זרה שכל הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי, ממילא וישבו לדריוש היינו לדריוש בתוספת יו"ד הרומז להאיש היהודי הכופר בעבודה זרה, שדרשו בשביל להפריש מהם את אותן נשים עובדות עבודה זרה.

ובמלחמת עוג איתא בזוה"ק (במדבר קד ע"ב) בגין כך כלל שציאו ישראל, בנזי וכל עמיה וכל דיליה כמה דכתיב ויכו אותו ואת בניו ואת כל עמו (במדבר כא. לה) וכתיב ונח אותו ואת בניו (דברים ב. לג) בנו כתיב חסר יו"ד וקרינן בנזי והא אוקמוה תברייא. שם לא נתפרש מדוע בנו חסר יו"ד.

נשיאים ממש ונשיאים לא ממש והנשאים הביאו את אבני השם ואת אבני המלואים לאפוד ולחשן (שמות לה. כז).

ברש"י בא"ד כך אמרו נשיאים יתנדבו ציבור מה שמתנדבין ומה שמחסרין אנו משלימין אותו, כיון שהשלימו ציבור את הכל שנאמר והמלאכה היתה דים (שמות לו. ז) אמרו נשיאים מה עלינו לעשות, הביאו את אבני השוהם והמלואים, לכך התנדבו בחנוכת המשכן תחילה, ולפי שנתעצלו מתחילה נחסרה אות משמם, והנשאים כתיב.

ובמסכת יומא (עז ע"א) והנשיאים הביאו את אבני השוהם תנא נשיאים ממש וכן הוא אומר נשיאים ורוח וגשם אין (משלי כה. יד), וכתב המהרש"א שקצת קשה לשון

הגמרא נשיאים ממש ולמה נשיאים לשון עבים הוא יותר ממש מנשיאים לשון נשיאות וחשיבות. והנה במסכת חולין (ה' ע"א) וְהַעֲרִיבִים מִבֵּיָאִים לוֹ לֶחֶם וּבֶשֶׂר בַּבֶּקֶר וְלֶחֶם וּבֶשֶׂר בְּעֶרֶב (מלכים א' י"ו) וכו' מאי עורבים אמר רבינא עורבים ממש, ושם עורבים ממש הן עופות ממין עורב ואילו עורבים לא ממש היינו בני אדם ששםם או כינויים הוא עורב או על שם מקומם נקראים כן כמו וַיִּהְיֶה אֵת עוֹרֵב בְּצוֹר עוֹרֵב (שופטים ז. כה) ואין הם ממין העורב וזהו עורבים לא ממש. הרי כל שהוא מאותו המין ושמו יאה לו זהו ממש, ואם אין זה שמו רק כינוי, זהו לא ממש. ובנשיאים שאין ממש היינו נחשון בן עמינדב ונתנאל בן צוער ואליאב בן חלון ואליצור בן שדיאור ושלומיאל בן צורישדי וכו' אלו הן אנשים בשמות אלו שנתכנו בתואר נשיאים שהוא תואר בלבד לאדם הנישא ומורם מעם, מה שאין כן העבים הנישאים ברוח, אלו הן נשיאים ממש כי זהו מהותן להיותן נשיאים הנישאים ממקום למקום.

ובתכלית הדברים אין מקרא יוצא מידי פשוטו ונשיאים היינו קרואי הַעֲדָה נְשִׂאֵי מִטּוֹת אֲבוֹתָם רָאשֵׁי אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל הֵם (במדבר א. טז). ובדרך אפשר, נשיאים ממש הוא נשיאים מלא ונשיאים לא ממש הוא נשאים חסר כמו כאן והנשאים הביאו את אבני השוהם, וכך הוא הפירוש בגמרא יומא, והנשאים הביאו את אבני השוהם תנא נשיאים ממש, כלומר מה שבתורה נשאים חסר, את הטעם לזה תמצא במקום שנאמר נשיאים ממש כלומר נשיאים

מלא, והוא בספר משלי נְשִׂאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אֵין אִישׁ מִתְהַלֵּל בְּמַתַּת שָׁקֶר, שזה לשון רש"י שם, כאשר יהיה תוחלת שוא כשהשמים מתקשרים בעבים והרוח מנשבת ואדם מצפה שיבוא גשם ולא בא וכו', כך איש מתפאר לומר כך וכך צדקה אתן ליד הגבאי וכו', ע"כ, וכן אמר רבי יוחנן (תענית ח' ע"ב) אין הגשמים נעצרים אלא בשביל פוסקי צדקה ברבים ואין נותנין שנאמר נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר. הרי שבנשיאים ממש הוא נשיאים מלא שבספר משלי, שם נמצא הטעם למה בתורה נאמר נשאים חסר ולא ממש, כי שם מדבר מאותן האומרים שיביאו באיחור זמן אך לבסוף הם מחמיצים את הנתניה, והוא מה שבנשיאים שנתעצלו מתחילה ולכן הנשאים חסר ולא ממש כתיב. ומה שדבר זה נכתב רק ברמז, אולי מפני כבודן של נשיאי המטות ראשי אלפי ישראל.

ובפרפראות להנ"ל אשר מה שנאמר בפסוק של נשיאים ממש הוא הוא הסיבה לגשם אין היינו שמצפה שיבוא הגשם ולא בא דהנה נשיאים ממש היינו נשיאים מלא כנ"ל, נְשִׂאִים בְּגִימַטְרִיא וְגֶשֶׁם אֵין עִם הַכּוֹלֵל.

וכל זה רק לדרוש, אבל הפשט בגמרא הוא שהעבים הביאו עימם את האבנים טובות, וכבמסכת יומא (ע"א) וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נִדְבָה בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר (שמות לו. ג) אמר רבי שמאל בר נחמני אמר רבי יונתן מדבר שירד להם בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר (שמות טז. כא) וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר מִלֶּמֶד שִׁירְדוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמִרְגְּלוֹת עִם הַמֶּן.

אמרו שאחד בניסן הוא ראש השנה לשכירות בתים) בניסן נמי מושב שביח קיטרי, וברש"י קיטרי עבים מתקשרין וגשמים יורדין והוי כימות הגשמים, ע"כ. כשעננים מתקשרים נקראים קיטרי כלומר קשורים, הרי שהעננים גם כאן נקראים על שם פועלם.

חיות ממש

וטרם צאתנו מן הענין, הנה במילדות העבריות שפרה ופועה ונתאמרן אל פרעה כי לא כנשים המצרות העבריות כי חיות הנה (שמות א. יט), ובמסכת סוטה (יא ע"ב) מאי חיות אילימא חיות ממש אטו חיה מי לא צריכה חיה אחריתי לאולודה, אלא אמרו לו אומה זו כחיה נמשלה וכו'. שם היה נראה הפירוש מאי חיות אילימא חיות ממש דהיינו מילדות, אטו מילדת מי לא צריכה מילדת אחריתי לאולודה, אלא אמרו לו אומה זו כחית השדה נמשלה שאינה צריכה למילדת. הרי מילדת נקראת חיה ממש יותר מחית השדה שאינה חיה ממש. ולפי הענין שם שמדבר מהמילדות העבריות שפרה ופועה, לכן מילדות הן חיות ממש יותר מחיות השדה, כי לפי הענין נקרא ממש. אך לא כן הוא, כי שם נאמר חיות בקמ"ץ שהן יולדות ולא חיות מלשון חיים כמו שתי צפרים חיות (ויקרא יד. ד) או חיות שהן הבעלי חיים כמו חיות קטנות עם גדלות (תהלים קד. כה), על כן חיות ממש הן מילדות.

נשיאים נתעצלו ואין מחמיצין את המעוות

וְהַנְּשִׂאִים הֵבִיאוּ אֶת אֲבֵנֵי הַשֹּׁהַם וְאֶת אֲבֵנֵי הַמִּלֻּאִים לְאֹפֹד וְלַחֹשֶׁן, וְאֶת

וּבְהוֹשֵׁעַ נָא אֲדוֹן הַמוֹשִׁיעַ נְשִׂאִים לְהַסִּיעַ שְׂעִירִים לְהַנִּיעַ עֲנָנִים מִלְּהַמְנִיעַ. נשיאים הן העבים להסיע ולהיותם במסע, שעירים הן הרוחות והסערות להניע את העבים כי כדי להסיע את העבים צריך בתחילה רוח סערה וחזק להניעם ממקומם, עננים מלהמניע את השפע ואת הגשם כלומר שלא יהיה נמנע הגשם. הרי בתפילה אחת נקראים גם נשיאים וגם עננים וידענו גם שנקראים עבים. ואפשר שעננים שמם ומה שנקראים עבים הוא על שם סמיכותם ועוביים וכברש"י על הפסוק הנה אנכי בא אליך בעב הענן (שמות יט. ט) במעבה הענן וזהו ערפל. וכשמדבר ממסע הענן וכן מנשיאתם את עצמם או את זולתם, על פועלם זה יהיו נקראים נשיאים שמשמעותו נושא ונישא.

ואחר כל זאת יתפרש והנשיאים הביאו את אבני השוהם תנא נשיאים ממש, כלומר ממה שהעננים נקראים כאן בלשון נשיאים וזה הכוונה נשיאים ממש, ממילא מדבר ממסעם או מנשיאתם וכנ"ל, וכן ראינו הוא אומר נשיאים ורוח וגשם אין, נשיאים הנישאים מהתם להכא ורוח המניעם ועם כל זאת וגשם אין. מכל זה הרי שהנשיאים הם העננים הנושאים, הם אלה שנשא והביאו את האבנים.

גם ראינו שעננים על שם פועלם נקראים קיטרי, בענין המשכיר בית לחבירו (ראש השנה ז' ע"ב) ואמר לשנה זו, כיון דכי אגר איניש ביתא לכולהו ימות הגשמים אגר, לכן כיון שהגיע אחד בניסן עלתה לו שנה, ותנא קמא דברייטא (ראש השנה ז' ע"א) ותנא דמתניתין (ראש השנה ב' ע"א) שלא

הַבֶּשֶׂם וְאֵת הַשֶּׁמֶן לְמֹאזֵר וְלִשְׁמֹן
הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַפָּמִים (שמות לה. כז-כח).

המשכן אז כל נדיב ליבו ישרים, ולכן
נחסרה אות משמם, והנשאים כתיב.

ברש"י, אמר רבי נתן מה ראו נשיאים
להתנדב בחנוכת המזבח בתחילה
ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחילה,
אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו ציבור מה
שמתנדבים ומה שמחסרין אנו משלימין
אותו, כיון שהשלימו ציבור את הכל
שנאמר וְהִמְלֵאכָה הָיְתָה דָּם (שמות לו. ז)
אמרו נשיאים מה עלינו לעשות, הביאו
את אבני השוהם וגו', לכך התנדבו
בחנוכת המזבח תחילה, ולפי שנתעצלו
מתחילה נחסרה אות משמם, והנשאים
כתיב. ולכאורה מה לא טוב במה שאמרו
שיתנדבו ציבור תחילה ומה שמחסרין
ישרים, והרי לטובה נתכוונו כדי
שלא יחסר כלום למשכן על ידי שהם
ישרים מה שציבור יחסירו. אך יתבאר
על פי דתנן (פסחים סד ע"א) הַפֶּסַח נִשְׁחַט
בְּשֵׁלֶשׁ כֶּתוֹת וכו' יִצְתָּה כֶּת רִאשׁוֹנָה
וְנִכְנְסָה כֶּת שְׁנִיָּה יִצְתָּה שְׁנִיָּה נִכְנְסָה
שְׁלִישִׁית וּבְגִמְרָא (סה ע"א) תנא היא
נִקְרְאת כֶּת עֲצֻלִּית (על שנתעצלה להיות
אחרונה), והא לא סגי דלאו הכי (שהרי מצוה
לג' כיתות), מאי הוי להו למיעבד, אפילו
הכי איבעי להו לזרוזי נפשיהו (להיות מן
הראשונים). ממילא כן בנשיאים שאמנם
נתכוונו שהם ישרים מה שציבור יחסירו,
אבל אפילו הכי איבעי להו לזרוזי
נפשיהו, כי עדיין גם בשביל טעם שמא
לא יביאו ציבור את הכל אין מחמיצין
את המצוות ואם באה לידך מצוה עשה
אותה מיד (רש"י שמות יב. יז ד"ה ושמתם את
המצות), כי כל זמן שעדיין יחסר למלאכת

אבני שוהם ומילואים ושמן הובאו מן עדן
ומה שברש"י כיון שהשלימו ציבור את
הכל שנאמר והמלאכה היתה דים אמרו
נשיאים מה עלינו לעשות הביאו את
אבני השוהם, ואם נשיאים הביאו את
אבני השוהם הרי לא השלימו ציבור את
הכל ומהו והמלאכה היתה דים. אך נראה
שאמנם ציבור השלימו כל מה שהיה
בהישג במדבר, לא כן אבני שוהם ואבני
מילואים שלא היו בהשגה במדבר ולכן
ציבור לא הביאום אלא הם הובאו על ידי
העבים מריחוק מקום. ומהיכן הם הובאו,
הנה בתרגום יונתן בן עוזיאל וְעַנְיִי שְׁמִיָּא
אֶזְלִין לְפִישׁוֹן וְדִלְיִין מִתְּמֵן יַת אֲבִנֵי
בִּזְרָתִית חֵילָא וְיַת אֲבִנֵי אֶשְׁלָמוּתָא
לְשִׁקְעָא בְּאַיְפוּדָא וּבְחֻשְׁנָא וּמִחֶתֶן יִתְהוֹן
בְּאַנְפֵי מִדְּבָרָא, אֶזְלִין רַבְרָבֵי יִשְׂרָאֵל
וּמִיִּיתֵן יִתְהוֹן לְצִרוּךְ עֵיבִידָתָא. ואפשר
שהאבנים שהובאו על ידי העבים הונחו
בעומרי המן של נשיאים שהרי בניסי המן
ירד להם כל אחד לפום דיליה וכבמסכת
יומא (עה ע"א) צדיקים ירד על פתח
בתיהם, בינונים יצאו ולקטו, רשעים שטו
ולקטו, ממילא אבנים ירדו במקומן של
נשיאים ואזלין ומייתן יתהון לצרוך
עיבדתא, כן בהגהות הב"ח שם, וְהֵם
הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נִדְבָה בְּבֹקֶר בְּבֹקֶר (שמות
לו. ג) מאי בבוקר בבוקר אמר רבי שמואל
בר נחמני אמר רבי יונתן מדבר שירד
להם בבוקר בבוקר, מלמד שירדו להם
לישראל אבנים טובות ומרגליות עם המן
שנאמר והנשיאים הביאו, ושור"ר כן

בחתם סופר (גיטין לה ע"א ד"ה אשתרשן) שנזדמן לנשיאים במן שלקטו כל אחד אבנו של שבטו.

ערכה של נדבת לב
וְהַנְּשֹׂאִים הַבָּיְאוּ אֶת אֲבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֵת
אֲבְנֵי הַמִּלֻּאִים לְאַפֹּד וְלַחֹשֶׁן (שמות לה. כז).

ברש"י אמר רבי נתן מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחילה ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחילה, אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו ציבור מה שמתנדבין ומה שמחסירים אנו משלימין אותו, כיון שהשלימו ציבור את הכל שנאמר וְהַמְּלָאכָה הִיְתָה דִּים (שמות לו. ז) אמרו נשיאים מה עלינו לעשות, הביאו את אבני השוהם וגו', לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחילה וכו'.

משמע שבמה שהמלאכה היתה דים עד שהנשיאים הוצרכו להביא את אבני השוהם היה בזה מעין עונש על שנתעצלו בתרומה, ולכאורה מאי גריעותא יש בהבאת דבר יקר ערך כאבנים טובות לאפוד ולחושן. ואפשר לפי שבנוהג שבעולם מי שמנדב חפץ יקר יהיה שמו של המנדב נכתב בפרסומי נישא לעין כל לזכרון עולם את אשר נדבה רוחו אותו, לא כן בהבאת אבני השוהם והמילואים שאף שהם היו תרומתם ונדבתם של הנשיאים עם כל זאת דוקא ציבור נזכרו בהן כמו שנאמר אֲבְנֵי זָכָרוֹן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִשְׂא אֹהֲרָן אֶת שְׁמוֹתָם לְפָנֵי ה' עַל שְׁתֵּי כִתְפוֹי לְזָכָרוֹן (שמות כח. יב) וברש"י שיהא רואה הקב"ה השבטים כתובים לפניו ויזכור צדקתם. אף שהאבנים היו תרומת הנשיאים, דוקא צדקת הציבור נזכר בהם, ולכן בחנוכת המזבח ראו נשיאים להתנדב בתחילה

ועוד היה מה שהחסירו ישראל ולא הביאו, וכבתרגום יונתן בן עוזיאל (שמות לה. כח) וְתִבִּין עֲנִי שְׁמִיָּא וְאֶלִין לְגִן עֲדָן וְנִסְבִּין מִתְמָן יֵת בּוּשְׁמָא בְּחִירָא וְיֵת מִשְׁחָא דְזִיתָא לְאַנְהֲרוּתָא וְיֵת אֶפְרִסְמָא דְכִיָּא לְמִשְׁחָ רְבוּתָא וְלְקִטְוֶת בּוּסְמִיָּא. דברים אלו הובאו מגן עדן לפי שהן רוחניים, הריח הוא רוחני, שבסתם ריח אמרו (ברכות מג ע"ב) איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו הוי אומר זה הריח, על אחת כמה וכמה בושמא בחירא מגן עדן שהוא רוחני, וכן משחא דזיתא לאנהרותא אף הוא רוחני כי מאור הוא רוחני ועל אחת כמה וכמה מאור למנורת בית ה' וגם הרי פי נר מצוה וְתוֹרָה אֹר (משלי ו. כג). ואותו משחא דזיתא לאנהרותא שהובא מגן עדן, לא השמן הובא אלא הזית מוצא השמן שאף הוא נקרא שמן כמו שנאמר אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וְדִבְשׁ (דברים ת. ח) הוא הובא מגן עדן וממנו נעשה השמן על ידי חכמי הלב שלא היו בגן עדן אלא במדבר. גם שבצוואת ההבאה ובסיפור ההבאה נאמר שמן למאור בלמ"ד ועל זה תרגם יונתן בן עוזיאל וית משחא דזיתא לאנהרותא, מה שאין כן בצוואת העשיה וְכָל חֶכֶם לֵב בָּכֶם יָבֹאוּ וַיַּעֲשׂוּ וגו' וְאֵת שֶׁמֶן הַמָּאֹר וגו' וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת קִטְוֶת הַסָּמִים (שמות לה. יד-ט) כולם בה"א שהרי מדבר לא בזיתים לשמן אלא בעשיית השמן עצמו, ולכן בצוואה שמן למאור בלמ"ד ואילו בעשייה שמן המאור בה"א ופשוט הוא.

אם לפני ריבונו של עולם הגון בצלאל
 קל וחומר שלפני משה הוא הגון וקל וחומר
 בן בנו של קל וחומר שלפני ישראל הוא הגון
וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּ קָרָא
ה' בְּשֵׁם בְּצַלָּאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמַטֵּה
יְהוּדָה (שמות לה. ל).

ואמר רבי יצחק (ברכות נה ע"א) אין מעמידין
 פרנס על הציבור אלא אם כן נמלכים
 בציבור שנאמר ראו קרא ה' בשם
 בצלאל, אמר לו הקב"ה למשה משה
 הגון עליך בצלאל, אמר לו, ריבונו של
 עולם אם לפניך הגון לפני לא כל שכן,
 אמר לו אף על פי כן לך אמור להם, הלך
 ואמר להם לישראל הגון עליכם בצלאל,
 אמרו לו אם לפני הקב"ה ולפניך הוא
 הגון, לפנינו לא כל שכן.

לימוד כל שכן הוא כענין קל וחומר,
 שאם לפני הקב"ה הוא הגון הרי ודאי
 שלפני משה יהיה הגון. וכשאמרו ישראל
 למשה אם לפני הקב"ה ולפניך הוא הגון,
 לפנינו לא כל שכן, זהו כבר כעין קל
 וחומר בנו של קל וחומר, וכך אמרו לו,
 אם לפני הקב"ה הוא הגון הרי בעיניך
 הוא כבר הגון מדין כל שכן, ואם בעיניך
 הוא הגון מדין כל שכן, הרי שלפנינו הוא
 הגון מדין כל שכן בנו של כל שכן שעל
 אחת כמה וכמה שהוא הגון לפנינו.

אבות מלאכות כנגד ל"ט מלאכות שבתורה
וְהַמְּלָאכָה הִיְתָה דִּימָם לְכָל הַמְּלָאכָה
לְעִשּׂוֹת אֹתָהּ וְחֻזְרָה (שמות לו. ז).

במסכת שבת (מט ע"ב) הדור יתבי (הנך רבנן
 דלעיל) וקמביעיא להו הא דתנן אבות

כי החשיבות אינה לפי ערך החפץ הנידב
 אלא לפי האדם המנדב והיו רץ למצוה
 קלה כבחמורה (אבות פרק ד' משנה ב). ואכן
 הקרבנות שהקריבו תחילה בחנוכת
 המזבח נקראים על שמם של נשיאים
 וכמפורש בספר במדבר (פרק ז) ביום
 הראשון נחשון בן עמינדב ביום השני
 נתנאל בן צוער ביום השלישי אליאב
 בן חלץ ביום הרביעי אליצור בן שדיאור
 וכו', הנגיד המתאחר לתפילה והוא מגיע
 לעת שהציבור כבר אוחז בשוכן עד, גם
 הממון הרב שהוא נודר בעליית שיש
 אין זה נחשב כמו נדבת המקדימים
 לבית המדרש.

עוד נראה לבאר מאי גרעותא בהבאת
 דבר יקר ערך כאבנים טובות לאפוד
 ולחושן עד שיהיה נראה כמו שנשיאים
 נענשו בזה על שנתעצלו. לפי שבתוך
 הדברים שכתבנו על הפסוק וערת אילם
 מאדמים וערת תחשים ועצי שטים (שמות
 כה. ה) נתבאר מאמר חז"ל (ברכות נה ע"א)
 אין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו
 חכמה דכתיב ובלב כל חכם לב נתתי
 חכמה, שחכמה ראשונה היא חכמת לב
 שהוא ענין של רצון טוב כמו חכם לב יקח
 מצות (משלי י. ח) שדרשוהו (סוטה יג ע"א) על
 משה רבינו שכל ישראל כולן נתעסקו
 בביזה והוא נתעסק במצוות, ממילא כיון
 שבנדבת המשכן נתעצלו נשיאים
 מלהיות חכם לב יקח מצוות, לכן אף
 את אבני השוהם לא זכו להשתדל
 בהבאתם משלהם אלא רק אחר שהם
 הגיעו אליהם באמצעות העבים אז הם
 השלימו ההבאה.

דלמא האי לעשות מלאכתו מלאכה
ממש הוא ומסייע ליה לאידך.

האריכות בדברי רש"י שהעתיק הגמרא
בסוטה שנראתה לו דמות דיוקנו של אביו
ואמר לו עתידין אחיך ליכתב על אבני
אפוד רצונך שימחה שמך מביניהם וכו',
כי מה היה חסר אם היה כותב רק דמסייע
למאן דאמר במסכת סוטה לעשות צרכיו
נכנס לשכב עמה. אך בדרך צחות אפשר
לומר שאם יבוא הביתה לעשות מלאכתו
לאו ממנינא הוא הרי על כורחך והמלאכה
היתה דים ממנינא הוא, ואם כן כיון
שהשלימו ציבור את הכל שנאמר
והמלאכה היתה דים הביאו נשיאים את
אבני השוהם והמלוואים, נמצא שהמלאכה
היתה דים וכפירוש רש"י שהיו עושין די
לא פחות מן הצורך ולא יותר הרי זה
נעשה במה שהנשיאים השלימו והביאו
את אבני השוהם ואת אבני המלוואים
לאפוד ולחושן ועל ידם הושלמה המלאכה,
ולזה מאריך רש"י בביאורו ואומר
שנראתה לו דמות דיוקנו של אביו ואמר
לו עתידין אחיך שיכתבו על אותן אבני
אפוד שהם יביאו ועל ידי הבאה זו יתקיים
על ידם והמלאכה היתה דים ואתה
ביניהם וזו היא מלאכה ממנינא, אבל
יבוא הביתה לעשות מלאכתו שביוסף
אין זו מלאכה ולא ממנינא.

מלאכות ארבעים חסר אחת כנגד מי,
אמר להו רבי חנינא בר חמא כנגד עבודות
המשכן (ופרשת שבת נסמכה לפרשת מלאכת
המשכן ללמוד הימנה), אמר להו רבי יונתן
ברבי אלעזר כך אמר רבי שמעון ברבי יוסי
בן לקוניא כנגד מלאכה מלאכתו ומלאכת
שבתורה (והכי קאמר קרא שמות ב. י, לא תעשה
כל מלאכה כמנין כל מלאכה שבתורה) ארבעים
חסר אחת, בעי רב יוסף ויבא הפיתתה
לעשות מלאכתו (בראשית לט. יא) ממנינא
הוא או לא, אמר ליה אביו וליתי ספר
תורה ולימני, מי לא אמר רבה בר בר
חנה אמר רבי יוחנן לא זז משם עד שהביאו
ספר תורה ומנאום, אמר ליה כי קא מספקא
לי משום דכתיב והמלאכה היתה דים
ממנינא הוא והא כמאן דאמר לעשות
צרכיו נכנס או דילמא יבוא הביתה לעשות
מלאכתו ממנינא הוא והאי והמלאכה
היתה דים הכי קאמר דשלים ליה
עבדתא, תיקו, ורש"י שם בד"ה משום
דכתיב והמלאכה היתה דים האריך
בביאור וזה לשונו, ואי מנינן לתרויהו הו
ארבעים ומדתנן אבות מלאכות ארבעים
חסר אחת איכא חד דלא ממנינא ובהני
תרי איכא למימר דלא מלאכה נינהו ולא
ידענא האי מינייהו נפיק, והכי קא מבעיא
ליה, והמלאכה היתה דים ממנינא היא
ומלאכה ממש קאמר והכי קאמר
המלאכה שהיו עושין היו עושין די לא
פחות מן הצורך ולא יותר מן הצורך וכו'
ומסייע למאן דאמר במסכת סוטה (לו ע"ב)
לעשות צרכיו נכנס לשכב עמה אלא
שנראתה לו דמות דיוקנו של אביו ואמר
לו עתידין אחיך ליכתב על אבני אפוד
רצונך שימחה שמך מביניהם וכו', או

דוקא במלאכת הארון נרמז שבעלאל נתן

נפשו על המלאכה יותר משאר חכמים

וַיַּעַשׂ בְּצִלְאֵל אֶת הָאָרֶן עֲצֵי שִׁטִּים

אֲמָתִים וְחִצֵּי אַרְבֹּי וְאִמָּה וְחִצֵּי רִחְבּוֹ

וְאִמָּה וְחִצֵּי קִמְתּוֹ (שמות לו. א.)

ברש"י ויעש בצלאל לפי שנתן נפשו על המלאכה יותר משאר חכמים נקראת על שמו. ונראה לפי שכבר כתבנו בעצי שטים (שמות כה. ה) שיעקב אבינו הביאם למצרים שתילים רכים ונטע אותם ואחר רד"ו שנה בצאתם ממצרים היו לארזים גדולים וכבדים למאד שהרי מהם הוקם המשכן בזמן של פחות מ"ב חודש אחר יציאת מצרים, ולאחר שהקציעו את העץ היה אורך כל קרש עשר אמות ורוחב אמה וחצי ועוביו אמה ובשעה שישראל נתעסקו בבזיה טרם צאתם ממצרים היה מי שנתעסק בנטילת אותם ארזים כבדים והוצאתם ממצרים, וכמו משה רבינו שנתעסק בארונו של יוסף (סוטה יג ע"א) שכל ישראל כולן נתעסקו בבזיה והוא נתעסק במצוות שנאמר חכם לב יקח מצות (משלי י. ח) כן בצלאל ואנשיו הם היו החכמי לב שלקחו מצוות לטפל בנשיאת אותן ארזים גדולים וכבדים למאד, וזהו ובלב כל חכם לב נתתי חכמה ועשו את כל אשר צויתך (שמות לא. ו), כלומר בלב כל חכם לב יקח מצוות להתעסק בהעלאת הארזים ונשיאתם ממצרים כשכל ישראל נתעסקו בבזיה, בלבם נתתי חכמה לעשות את אהל מועד והארון והכפורת וכל כלי האהל וכו'. ממילא כאן בויעש בצלאל לפי שנתן נפשו על המלאכה יותר משאר חכמים נקראת על שמו, כלומר לפי שמסתמא בצאתם ממצרים בצלאל נתן נפשו על מלאכת טיפול ונשיאת הארזים יותר משאר חכמים, לכן בעשיית המשכן שהיא תוצאה של אותה חכמה ראשונה נשיאת הארזים כנ"ל, נקראת על שמו.

ובמה שדוקא במלאכת הארון נרמז ענין זה שהמלאכה נקראת על שם בצלאל, הנה בפירוש הרא"ש (תמצא בדעת זקנים) ויעש בצלאל את הארון הוא היה ראשון לכל כלי המשכן, דכתיב פתח דְּבַרְיֶיךָ יֵאָר (שמות לו. א) שהאור נברא בעולם תחילה ולכך הארון שבו התורה נתונה שנאמר פִּי נֵר מִצֹּה וְתוֹרָה אֹר (משלי ו. כג) נעשה תחילה, ואין אתה מוצא שמו של בצלאל על שום כלי מכל כלי המשכן אלא על הארון לפי ששם של בצלאל מורה על שום צל אל וזהו נוטריקון של בצלאל, וגם זהו שאמרו חז"ל שמדעתו היה סדר העשיה, אמר לו משה בצל אל היית.

ואחר שכמו משה רבינו במצרים שהיה חכם לב ליקח מצות התעסקות בארונו של יוסף כן בצלאל ואנשיו במצרים היו חכמי לב ליקח מצות התעסקות באותן עצי שטים ולכן בצלאל שנתן נפשו ביותר על מלאכת התעסקות בעצי שטים ונשיאתם ממצרים נקראת מלאכת עשיית המשכן על שמו, הנה ממה רבינו שהיה חכם לב לטפל בארונו של יוסף אמרו במסכת סוטה (כ' ע"ב) שמת מותר ליכנס למחנה לזיה שנאמר וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עֲצֻמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ (שמות יג. יט) עימו במחיצתו, ועל ארונו של יוסף אמרו (סוטה יג ע"א) שכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היו שני ארונות הללו אחד של מת ואחד של שכינה מהלכין זה עם זה. הרי תוצאת חכם לב משה רבינו יקח מצוות התעסקות בארונו של יוסף גרם שארונו של יוסף יהיה במחיצת משה לצד ארון של שכינה,

כן חכם לב בצלאל יקח מצוות שנתן נפשו ביותר על מלאכת התעסקות בעצי שטים גרם בעשיית הארון שמלאכת המשכן יהיה נקרא על שמו.

הכיוור הוא לשום שלום בין איש לאשתו הטהורה
וַיַּעַשׂ אֶת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֶת נְחֹשֶׁת כְּנֹו נְחֹשֶׁת
בְּמִרְאֵת הַצִּבְאוֹת אֲשֶׁר צִבְאוּ פֶתַח אֹהֶל
מוֹעֵד (שמות לח. ח).

ברש"י בא"ד ונעשה הכיוור מהם שהוא לשום שלום בין איש לאשתו להשקות ממים שבתוכו למי שקינא לה בעלה וכו'. הנה מי סוטה הם אמנם לשום שלום, אבל זה רק בין אשה הטהורה לבעלה ולא אם נטמאה חלילה שאז ובאו המים המאֲרָרִים הָאֵלֶּה בְּמַעַיְךָ לַצְבוֹת בְּטָן וְלִנְפִל יֶרֶךְ וגו' (במדבר ה. כב), ואילו מלשון רש"י משמע שייעוד מי הסוטה הוא אך ורק בכדי לשום שלום בין איש לאשתו.

ויתבאר על פי דברי החתם סופר בדתנן (גיטין צ"א) בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים לֹא יִגְרַשׁ אָדָם אֶת אִשְׁתּוֹ אֲלֵא אִם בֵּן מִצָּא בָּהּ דְּבַר עֲרוּהָ וכו' וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים אֲפִלּוּ הִקְדִּיחָהּ תִּבְשִׁילוֹ, וזה לשון החתם סופר (חידושים בסיום מסכת גיטין), הא דאמרין פרק במה מדליקין (שבת לא ע"א וע"ב) שמאי קפדן והלל אוהב שלום ורודף שלום ומקרב בריות לתורה (לעולם יהא אדם ענוותן כהלל ואל יהא קפדן כשמאי וכו') לא ששמאי היה קפדן שלא מן הדין חס ושלום, אלא הלל היה ענוותנותו ביותר שלא מן הדין לקרב הבריות לתורה דלמד מהקב"ה שהרי

הבעל יכול לגרש אפילו בדבר כל שהוא ואפילו הכי אמר הקב"ה שמו הגדול שנכתב בקדושה ימחה על המים שלא להפריד בין הדבקים, אם כן מכל שכן שנמחל על כבודנו לקרב הבריות, אבל שמאי לטעמיה דלא מצי לגרש בלי עדים ואמר הקב"ה ימחה שמו לברר רשעתה ולהוציאה מבעלה ואין שלום לרשעים (ישעיה מט. כב, אין שלום אִמֵּר ה' לְרָשָׁעִים), ומכל מקום הלכה כבית הלל ושלום רב לְאַהֲבֵי תוֹרָתָךְ (תהלים קיט. קסה), עכ"ל. סוף דבר כיון שהלכה כבית הלל כנ"ל הרי זהו שכתב רש"י שהכיוור הוא לשום שלום בין איש לאשתו להשקות ממים שבתוכו למי שקינא לה בעלה, כהלל ולא כשמאי.

עוד אפשר מה שהכיוור הוא לשום שלום בדוקא, כי אם חלילה האשה נטמאה באמת אז ודאי היא תאמר אני שותה כי מה לה להפסיד, ואפילו אם כבר נמחה המגילה על המים ואמרה טמאה אני אינה שותה ויוצאת בלא כתובה, וזאת תאמר הטמאה כדי שהיא לא תמות ביסורין ומיתה משונה לצבות בטן ולנפיל ירך, אבל מי שקינא לה בעלה ונסתרה והיא טהורה, היא היא תשתה מן המים ותזכה לברכת וְנִקְתָּה וְנִזְרְעָה זֶרַע (במדבר ה. כח), נמצא שכל דין מי סוטה הוא רק לטובה, לא מארה יש כאן ולא קללה כי אם רק ברכת ונקתה ונזרעה זרע, וזהו שברש"י אשר מי הסוטה הם לשום שלום בין איש לאשתו הטהורה ולא לשום דבר אחר זולת השלום.

גם מדאמר רבא (חולין פח ע"ה) בשכר שאמר אברהם אבינו וְאֶנְכִּי עֶפְרָא וְאַפְרָ

את הסוטה ואם טהורה היא יהא שלום ביניהם, ע"כ. כי שם מיירי בקל וחומר, הקל הוא לשום שלום בין איש לאשתו והחומר הוא לשום שלום לכל העולם כולו, ובשל הלימוד קל וחומר שיש קל שהוא לעשות שלום בין איש לאשתו ויש חומר שהוא לעשות שלום לכל העולם כולו, לכן פ"י רש"י שעשיית שלום בין איש לאשתו הוא הקל יותר ושהמים עושין שלום ביניהם רק אם היא טהורה.

ואדהכי הנה במסכת עבודה זרה (מד ע"א) הרי הוא אומר ויזר על פני המים וישק את בני ישראל (שמות לב. כ, וישק את העגל אשר עשו וישוף באש ויטחן עד אשר דק ויזר על פני המים וישק את בני ישראל) לא נתכוין אלא לבדקן כסוטה, ושם ברש"י בא"ד שהמים בודקין אותם שחטאו והורגים אותם כדאמרין התם (וימא סו ע"ב) זיבח וקטר בסיף גיפף ונישק באסכרה שמח בלבו בהדרוקן. ואחר דברינו עדיין הבדל רב למאד יש בין מי הסוטה ובין המים המעורבים באפר הדק אשר נעשה מהעגל השרוף והטחון, כי מי הסוטה הן אך ורק לטובה ולברכת ונקתה ונזרעה זרע כנ"ל ואילו ויזר על פני המים את האפר שנעשה מהעגל וישק את בני ישראל כדי לבדקן והיו הורגים אותם. ונראה שזה תלוי בהבדל נוסף שבין מי הסוטה ובין המים המעורבים באפר הדק של העגל, כי במי הסוטה אמר הקב"ה שמי הגדול יתברך שמו שנכתב בקדושה ימחה על המים בשביל לשום שלום שלא להפריד בין הדבקים, לא כן וישק את בני ישראל במים שהיה בתוכם אפר דק

(בראשית ית. כז) זכו בניו לשתי מצות אפר פרה ועפר סוטה, שלכאורה וכי לא עדיפא אם כל בנות ישראל טהורות וקדושות עד שאין נצרכין כלל למצוה זו של עפר סוטה. אך שם בגמרא במה דלא חשיב נמי עפר כסוי הדם אמרו דהתם הכשר מצוה איכא הנאה ליכא, וברש"י אבל באפר פרה איכא הנאה שמטהרו מטומאתו, עפר סוטה מטיל שלום בין איש לאשתו ונקתה ונזרעה זרע, הרי גם שם מפורש ברור ברש"י שכל ענין עפר סוטה הוא להטיל שלום בדוקא. ושם בח"א מהרש"א דדחוק לומר דאילו לא אמר אברהם ואנכי עפר ואפר לא היה לטומאת מת טהרה עולמית, ואפשר שהיה אך בעניינים רחוקים שמציאותם קשה ובשכר שמיעט עצמו ואמר אנכי עפר ואפר זכו שטהרתם קלי המציאות, ובזכות שאמר ואנכי עפר זכו לעפר סוטה שתזכה להוליד בן כאברהם. הרי כל ענין עפר סוטה למעליותא ולברכה.

אבל במקום אחר לא אמר רש"י שהכיוור הוא לשום שלום בסתם, אלא רק שאם טהורה היא אז יהא שלום ביניהם, והוא במסכת סוכה (נג ע"א וע"ב), הכי אתמר בשעה שכרה דוד שיתין קפא תהומא ובעא למשטפא עלמא אמר דוד מי איכא דידע אי שרי למכתב שם אחספא ונשדיה בתהומא ומנח וכו', נשא אחיתופל קל וחומר בעצמו ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים, לעשות שלום לכל העולם כולו על אחת כמה וכמה, וברש"י לעשות שלום בין איש לאשתו לבדוק

של עבודה זרה מעשה העגל כדי לבודקן כסוטות, כי הבדל רב יש לפי מה שיש במים ששותים מהם.

מראות הצובאות אשר צבאו פתח אהל

מועד שעל ידם העמידו הנשים צבאות רבות

וַיַּעַשׂ אֶת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֶת נְחֹשֶׁת

בְּמִרְאֵת הַצָּבֹאֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ פֶתַח אֹהֶל

מוֹעֵד (שמות לח. ח).

ברש"י, בנות ישראל היו בידן מראות וכו' אמר לו הקב"ה למשה שיקבלן מהן לעבודת המשכן כי אלו חביבין עלי מן הכל שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים וכו'. נראה שזה מפורש בפסוק, שנאמר וְעָלִי זָקֵן מְאֹד וְשָׁמַע אֶת כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֹׂון בְּנָיו לְכָל יִשְׂרָאֵל וְאֶת אֲשֶׁר יִשְׁכְּבוּן אֶת הַנָּשִׁים הַצָּבֹאֹת פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד (שמואל א' ב. כב) ובמסכת שבת (נה ע"ב) כל האומר בני עלי חטאו אינו אלא טועה וכו' אלא מה אני מקיים אשר ישכבון את הנשים, מתוך ששהו את קיניהן שלא הלכו אצל בעליהן מעלה עליהן הכתוב כאילו שכבוס. הרי במראות הצובאות אשר צבאו פתח אהל מועד שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים, וכהאי לישנא ואת אשר ישכבון את הנשים הצובאות פתח אהל מועד.

כן בבעל הטורים הצובאות ב', במראות הצובאות אשר ישכבון את הנשים הצובאות גבי בני עלי, כמו התם ישכבון הנשים הצובאות גם בכאן על ידי המראות הצובאות היו שוכבין הנשים כדאיתא

במדרש שהיו מקשטות במראות וכו', ע"כ. אלא שהוספנו בדמיון הצובאות אשר צבאו פתח אהל מועד שבכיוור להצובאות פתח אהל מועד שבבני עלי שבשניהם מיירי מצובאות פתח אהל מועד.

מראות הצובאות חביבין

על הקב"ה לנדבת המשכן מן הכל

וַיַּעַשׂ אֶת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֶת נְחֹשֶׁת

בְּמִרְאֵת הַצָּבֹאֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ פֶתַח אֹהֶל

מוֹעֵד (שמות לח. ח).

ברש"י, בנות ישראל היו בידן מראות שרואות בהן כשהן מתקשטות ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן והיה מואס משה בהן מפני שעשויים ליצר הרע, אמר לו הקב"ה למשה שיקבלן מהן לעבודת המשכן כי אלו חביבין עלי מן הכל שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים, כשהיו בעליהם יגיעים בעבודת פרך היו הולכות ומוליכות להם מאכל ומשתה ומאכילות אותם ונטולות המראות וכל אחת רואה עצמה עם בעלה במראה וכו' ומתוך כך וכו' נזקקות להם ומתעברות ויולדות שם שנאמר תַּתַּח הַתְּפוּחִים עוֹרְרֵתֶיךָ (שיר השירים ת. ה), וזהו שנאמר במראות הצובאות.

ובאבן עזרא וטעם הצובאות כי משפט כל הנשים להתייפות לראות פניהם בכל בוקר במראות נחושת או זכוכית לתקן הפארות שעל ראשיהן כי מנהג ישראל היה כמנהג ישמעאל עד היום, והנה היו בישראל נשים עובדות ה' שסרו מתאוות

הבאים ממקום אחר להתוועד, ממילא כדברי הכלי יקר אפשר גם כאן, אהלו של משה הוא מקום התוועדות להבאים ממקומות שונים, ואם הנשים צבאו פתח אהל מועד של משה, ודאי כדי לשמוע דברי המצוות כי פרט לכך אין להם מה יעשו באהל משה, והיינו נשים באות לשמוע שבמסכת חגיגה שם.

גם נראה ברש"י מראות שראות בהן כשהן מתקשטות ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן והיה מואס משה בהן מפני שעשויים ליצר הרע, משה היה מואס בעצם המראות לאו דוקא בשביל ולצורך עשיית המשכן, אמר הקב"ה למשה אתה מואס בהן אך לעבודת המשכן אלו חביבין עלי מן הכל שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים, כי המראות ליצר הרע הן עשויות וכדברי האבן עזרא שמשפט הנשים להתייפות לראות פניהם בכל בוקר במראות נחושת וזכוכית, ואם דרכן להתייפות בבוקר היינו להתייפות בעיני אחרים, אבל לא כן בנות ישראל הכשרות שבמראות היו צובאות דוקא בשעה שהיו נועדות עם בעליהן ועל ידיהם העמידו צבאות רבות, מראות אלו חביבין ביותר. ונראה הענין, כי במה שיש התגברות היצר הרי בהעלאה מתהום הגשמי למעלה מעולה זהו חביבות גדולה, ואם על ידי מראות העשויות ליצר הרע נתעלו להרבות צבאות ה' הרי זהו חביבותן להיות נחשבים אפילו לעבודת המשכן.

זה העולם ונתנו מראותיהן נדבה כי אין להם צורך עוד להתייפות רק באות יום יום אל פתח אהל מועד להתפלל ולשמוע דברי המצוות וכו', ע"כ. ואפשר זהו מה שבמסכת חגיגה (ג' ע"א) הקהל את העם האנשים והנשים והטף (דברים לא. יב) אם אנשים באים ללמוד נשים באות לשמוע, טף למה באין כדי ליתן שכר למביאייהן, שהקשה הבן יהודע דאם נשים מבינות הדרשה הרי באו ללמוד כאנשים ואם אינן מבינות אם כן גם בהן יקשה כעל הטף למה באו, אך לפי הרמב"ן אתי שפיר שהקהלת הנשים לבית המקדש הוא לעבודת ה' להתפלל ולשמוע דברי המצוות ולסוד מתאוות העולם. עוד עיין מה שכתבנו על הפסוק הקהל את העם האנשים והנשים והטף (דברים שם).

עוד נראה להוסיף דהנה מצינו בדברי האבן עזרא כאן שהיו בישראל נשים עובדות ה' שבאות יום יום אל פתח אהל מועד להתפלל ולשמוע דברי המצוות, ואכן כן הוא, לפי שכתב הרמב"ן דאיך יתפרש אשר צבאו פתח אהל מועד, אולי יאמר שהביאו הנשים הנדבה ההיא אל אהל משה שקראו אהל מועד כי אהל המשכן לא נעשה עדיין. עוד עיין בכלי יקר שפי' שאהל מורה על צניעות מלשון הנה באהל (בראשית י"ט ט), ומועד כי להרבות צבאות נועדו שם עם בעליהן שהיו כל הזמן בשדות כי לשון מועד הוא